

זמן לחשבון נפש. משה רבינו מניח יסוד ל"ראשי המטות", מנהיגי הדור, לא יחל דברו. מעבר לזה, ככל היוצא מפיו יעשה. הוא חייב להיות פיו וליבו שווין. הוא חייב להיות דוגמא של עשו כמו שאני בעצמי עושה. מכל ב"ם מסעי בני ישראל רואים, כאשר פיהם וליבם שווין, ויחנו במנוחה ושלוות הנפש. כאשר נקרא בשבת בהפטרה שהקב"ה אומר לנו, וילכו אחרי ההבל ויהבלו. אנחנו יודעים בוודאות שאין העולם מתקיים אלא בזכות הבל פיהם של תינוקות של בית רבן. והנה, במקום הבל פה קדוש וטהור הלכו אחרי ההבל. תופשי התורה לא ידעוני זועק הנביא, מהריד לדעת, המהרש"א מסביר את העניין של העיגלא תילתא שלקח בר קמצא, זה מסמל את התלמידי חכמים שישבו בסעודה ולא מחו. הנבוא מתממשת מול העיניים. אנשים לבושים איצטלא דרבנן שופכים דם. אנחנו נמצאים בימים אשר סוגרים את הקצוות של הישיבות, כמה דמעות נשפכים על ידי בחורים טהורי לב שכמה תופשי תורה אשר לא ידעו את השי"ת מסרבים לתת לפרחים אלו הזדמנות לפרוח בבית המדרש. הבה נגיע לסיפא דאפירתא, אם תשוב ישראל, אלי תשוב, היינו לדבוק במידותיו של הקב"ה. להיות רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים בטוהר הלב. ברגע שנעשה כך, בוודאי נזכה שצום החמישי יהפוך ליום של ששון ושמחה.

איש כי ידור נדר. האומר הרי עלי קונס שלא אוכל או שלא אעשה דבר פלוני. יכול אפילו (נשבע) שיאכל נבלה קורא אני עליו ככל היוצא מפיו יעשה, ת"ל לאסור אסר, לאסור את המותר ולא להתיר את האסור, לשון רש"י: ולשון ספרי אינו כן, אלא שנו על לאסור אסר, יכול אפילו נשבע לאכול נבלות וטרפות שקלים ורמסים קורא אני עליו ככל היוצא מפיו יעשה, ת"ל לאסור אסר על נפשו, לאסור את המותר ולא להתיר את האסור. הזכירו הדבר הזה בשבועות, והרב החליפו לנדרים: ולפי דעתי שלא נזהר, שהרי אמרו בנדרים דהוה אסר חפלא עליה, ולפיכך אינו חלין על דבר שאין בו ממש כגון נדר עלי שלא אדבר עמד או שלא אלך או שלא איהן וכיוצא בהם. וכיון שהדבר כן, נראין הדברים שאפילו בדבר הרשות אם אמר נדר עלי שאוכל היום או שאוכל ככר זה אינו נדר, שאין הנדר על החפץ כלל אלא עליו שיעשהו, ולא הוזכרו נדרים בגמרא בקום ועשה כלל. ואע"פ שמלינו בנדרי גבוה הרי עלי עולה הרי עלי שלמים, שאמירתו לגבוה נתחייבו בו נכסיו כמסירתו להדיוט. או שהוא חומר נוהג בנדרי הקדש, מפני שיש בהן חפץ נאסר להדיוט ונתפס לגבוה לכשיפריש, ולפיכך משעה ראשונה חל חיוב הנדר על נכסיו. אבל בנדרי בטוי אין לנו, לפי שאין שם חפץ כלל לא בתחלה ולא בסוף: הרמב"ן בא לברר וללבן סוגיית מוצא הפה. דבר זה נאה ויאה למי שכתב באגרתו וחשוב הדבור קודם שתוציאנה מפיה. ממילא, ודאי שיש לקיים את הנאמר, אבל מתי יחול על זה דין נדר שיהיה לו מצוות ככל היוצא מפיו יעשה וגם לאו של לא יחל דברו, זה שייך רק באיסור החפץ. נדר חייב להיות בדבר קיים. שמא תאמרו כאשר נדר שלא ידבר, הרי

האדם קיים. אמת, אבל הדיבור לא קיים עד שידבר ממילא אינו יכול לאסור זאת בלשון נדר. וכן "לאסור את המותר ולא להתיר את האסור" אין ראוי להזכירו בנדרים, לפי שהן חלין על דבר מצוה כדבר הרשות, והאומר בנדר סוכה שאינו עושה תפילין שאינו מניח אסור ואע"פ שעובר על מצוה עשה, וכן המדיר את אשתו מתשמיש המטה אסור אע"פ שמבטל מצוה לא תעשה. וכן הן חלים בקיום לא תעשה, כגון שנדר שלא לאכול נבלה, ממה שאינו יס נדר בתוך נדר וכו'. נמצא שהנדר חל לאסור את האסור, ולהתיר לעצמו שלא יעשה מה שהוא אסור לעבור עליו, אלא שאינם חלין לעבור בידים על לא תעשה: מצד שני מסביר הרמב"ן, יש חומר בנדרים שיוכל לנדוד שלא לקיים מצוות עשה, בתנאי שאוסר את החפץ, ונדרו קיים. גם ההיפך יכול לנדוד לזרז עצמו לקיום המצוות. ממילא זה מלמדינו עד כמה יש להזהר במה שמוציא מפיו. בתוספת זהירות, שלא יאסור על עצמו קיום המצוות, חלילה. אבל השבועות אינם כלל אלא לאסור את המותר, אינם נוהגות בדבר מצוה כלל, לא בדטול מצוה לא תעשה ולא בקיומו, ולא בדטול מצוה עשה כגון שבועה שלא תעשה סוכה וסלא חניח תפילין. ואפילו בקיום מצוה עשה אינם חלות, שאלו נשבע לקיים את המצוה ולא קיים אינו מתחייב בה משום שבועה ולא מלקות ולא קרבן, אלא דשרי ליה לזרוזי נפשיה דכתיב נשבעתי ואקימה לשמור משפטי דקדק. ומפני כן בשבועות כללד הוא נדרש לאסור אסור על נפשו. והלכות גדולות הן, הבקי ימלאם במקומותם: כי שבועה חל על הגברא ולא על החפצא. אבל מאחר שהשבועה היא בשם השי"ת יש להזהר טפי לפני שמוציא מפיו. ודאי שיש לאדם לקבל על עצמו בלי נדר ובלי שבועה. אך זה, שיודע היכן שנמצא וזקוק לזירוז וניסה את כל שאר אפשרויות של זירוז, יש לומר שיזרז עצמו ע"י שבועה. וטעם ידור נדר לה'. איננו כמו אשר נשבע לה', כי הוא כמו וישבע לו, שנשבע אליו לזכרו, אבל בשבועה יאמר ובשמו תשבע, ואשביעך בה', כאשר נשבעתי לך בה' אלהי ישראל לאמר כי שלמה בנך ימלוך אחרי, השבועה לי באלהים הנה, אבל בנדר לא יאמר "ידור בה'" אלא "לה". וכבר רמזו החכמים טעם הדבר בספרי, אמרו מה הפרש בין נדרים לשבועות, בנדרים כנודר בחיי המלך היינו שמרדא דביקותו במלך. שקשור בחי החיים. שרוצה להשיג ולמשוך קדושה בכל חפציו הגשמיים. בשבועות כנשבע במלך עצמו, אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר, חי ה' וחי נפשך אם לעזבך. והסוד, כי השבועה מלשון שבעה, כי בנתה ביתה חלצה עמודיה שבעה, מבואר מכאן מעלת השבועה מצד אחד שהנה הנשבע מחובר להשי"ת בכל נימי נפשו, מכאן גם החשש לשבועת שוא. והנדר בתבונה ראשית לרכו קדם מפעליו מאז, נמצא שהנדרים על גבי תורה עולים ולפיכך חלים על דבר מצוה כדבר הרשות, והנה כל נדר לה' וכל הנשבע בו: היוצא מדברי הרמב"ן שיש לנהוג בזהירות יתירה בנדרים כמי שמשתמש בתגא דמלכא.

ויבואו בני גד. הם היו בעלי הענה תחלה לכך קדמם הכתוב. ועוד שהיו בעלי גבורה יותר מבני ראובן כענין שכתוב (דברים לג) וטרף זרוע וגו', ולא היו מתפחדים מאנשי הארץ לשבת במקומות אלו אע"פ שהיו רחוקים משאר השבטים שהיו מקובלים בארץ הקדושה: ובמדרש ומקנה רב העושר כשצא מן השמים הוא מתקיים וכשאינו צא מן השמים אינו מתקיים, שני עשירים עמדו בעולם קרח מישראל והמן מאומות העולם ושניהם אבדו מן העולם, שלא היתה מתנתם מן השמים שהיו חוטפין אותה להם. וכן אתה מוצא בבני גד ובבני ראובן שהיו עשירים הרבה והיה להם מקנה רב וחצבו את ממונם וישבו להם חולה לארץ והפרישו עצמן מאחיהם בשביל קנינם, לפיכך גלו תחלה מכל השבטים, שנאמר ויגלם לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשי. זה שאמר הכתוב כי לא ממואל וממערב ולא ממדבר הרים, לא ממה שאדם יולא ועמל בסחורה והולך ממזרח למערב עושה עושר, ולא

ממה שהוא מחזר על המדברות הוא מתרומם, זהו ולא ממדבר הרים, וכל הרים טוריא חוץ מזה שהוא לשון רוממות, אלא מה הקב"ה עושה נוטל ממונו של זה ונותן לזה, שנאמר כי אלהים שופט זה ישפיל זה ירים, ולמה נקרא שם נכסים שנכסים מזה ונגלים לזה, וכן אמרה חנה ה' מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם, באף שהוא מביא לזה מרומם את זה, לכך נאמר ומקנה רב. זה שאמר הכתוב לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו, אלו בני ראובן ובני גד שעשו את העקר טפל והטפל עקר, למה שחזבו את נכסיהם יותר מן הנפשות, חייכם אין זו ברכה, שנאמר נחלה מזהלת בראשונה ואחריתה לא תצורך, לכך נאמר אל תיגע להעשיר מצינתך חדל, ואיזהו עשיר השמח בחלקו שנאמר יגיע כפיו כי תאכל אשריו וטוב לך, עד כאן: הנה דברי האור החיים הקדוש מבהילים. ראשית לכל המסקנא המיידית שהברכה לא היתה מן השמים. מנין זאת. פשוט הוא, מי שמוכן לוותר על קדושת ארץ ישראל עבור ממונו וקניינו, זה בגדר יש עושר השמור לבעליו לרע. היתכן, שבטי י-ה שזה אתה העידו עליהם, יבואו לכך, מפני שראו קצת דשא. לא פלא שמשו רבינו משתמש בלשון כל כך קשה של תרבות אנשים חטאים. בכלל תמוה מאד הגישה של משה רבינו, מיד לחשוד בהם שלא יבואו לעזור לאחיהם. אלא, משה רבינו ראה כאן את החורבן. הוא ראה את הרצון לחיות במצרי הממון. לכפר על מעשיהם בצדקה. אבל בפועל, להיות מרוחקים ממרכז השכנת השכינה. רחוק מן העין עד שהוא רחוק גם מן הלב, רחמנא ליצלן. לוקחים את יקרה מפז ומפנינים ומניחים אותו בצד. כל המצוות התלויות בארץ, כאילו אינם. מה חשוב, מרעה לצאן ולבקר. מה חשוב בחיים העובר ושב ולא הנצח. בגלל זה פרשו מציבור אחיהם לגור בריחוק. לא שמו לב לדאגה שמכניסים את עצמם, הדאגה של מרבה נכסים, ממילא ירבה עבדים ושפחות, מה נאמר על כך במשנה באבות איך ייראו ויתנהלו בתים אלו. ע"י שפחה כנענית, שתטפטף ארס נכריותה עד שהבית נהפך לבתי עבודה זרה וניאוף. כאשר אכן היה לפני גלותם הסופי. חיים אלו אינם חיים כי אם מות. הרי יש לו מנה רוצה מאתיים, כל חייו הם כליון עיניים. זה ממש מקשר סופה של פרשה לראשיתה. על ראשי המטות לדעת להנהיג את העם שלא יהיו רודפי בצע. שחיי תורה ונצח הם הם העיקריים. בסף, היום כאן מחר שם. ממילא, חייבים לברוח מ"המקנה רב", החונף לעשירים. להתקרב למשה רבינו של הדור העניו מכל אדם, הבז לגשמי, מקדש את הרוחני. ומרבה חיילים להשי"ת ותורתו.

אלה מסעי. אחרי נקמת מדין שאמר לו הקב"ה למשה אחר תאסף אל עמיך ואחרי שחלק ארץ סיחון ועוג ובנו הערים הנזכרות, נתן דעתו לכתוב המסעות. ונתכוין בזה להודיע חסדיו של הקב"ה עמהם, שאע"פ שגזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר לא תחשוב שהיו נעים ומטולטלין ממקום למקום תמיד ולא היתה להם מנוחה, אבל בכל הזמן הגדול לא הלכו אלא ארבעים ושנים מסעות, כמו שכתב הרב רש"י מדברי רבי משה הדרכן: והוסף הרב במורה הנבוכים תועלת צדיעתם, לומר הצורך להזכיר המסעים גדול מאד, כי הנסים והאותות הנעשות היו אמיתיות לכל רואיהם, אך בעתיד יהיו דברים בשמועה ויכזיבם השומע. ומאותות התורה ונפלאותיה העלומות עמידת ישראל במדבר ארבעים שנה ומליאת המן בכל יום, והם מקומות רחוקות מן הישוב ואינן טבעיות לבני אדם לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון, ואמרה התורה לחם לא תאכלתם ויין ושכר לא שתיתם, וכל אלה אותות הם במעשה נס נראות לעין. וכאשר ידע הצורא יתצרך כי יעבור על אלה האותות מה שיעבור על דברי הימים, לא יאמינו השומעים בהם, ויחשבו כי עמידתם במדבר הזה היה קרוב מן הישוב מקום אשר בני אדם שם, כמו המדברות אשר ישכנו שם בני ערב היום, או מקומות אשר יהיה שם חריץ וקליר, או יש שם עשבים ולמחים

למאכל בני אדם ושיהיה במקומות ההם בורות מים. על כן הרחיק מלצות בני אדם המחשבות האלה, וחזק אלה האותות כולם בזכרון המסעות, כדי שיראו אותם הדורות הבאים וידעו האותות הגדולות איך עמדו בני אדם במקומות ההם ארבעים שנה, כל אלו דבריו: והנה מכתב המסעות מלות השם היא מן הטעמים הנזכרים, או מזולתן ענין לא נתגלה לנו סודו, כי "על פי ה'" דבק עם "ויכתוב משה", לא כדברי ר"א שאמר שהוא דבק עם "למסעיהם", שכבר הודיענו זה על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו: הנה הרמב"ן בא ללמדינו אורחות חיים. סיבת כתיבת המסעות, כאשר ידוע שאין אות אחת מיותרת בתורה, לדעת חסדי המקום. להתבונן ולרדת לעומק החסד. ודברת ב"ם – במ"ב המסעות אשר הקב"ה לקח אותנו, לדעת דרכיו. בחיי היום יום יותר מפעם משתבש לנו סדר היום בגלל אריכות הדרך. מי בפקק תנועה, מי שעלה על קו אוטובוס לא נכון או שכח לרדת בתחנה. מי שטיסתו ברחה, התעכבה או בוטלה. שמא תאמרו מקרה. לא ולא. אין כל מקרה בעולם. לא תמיד נבין מה הקב"ה רוצה בדיוק ברגע זה. לפעמים להרגילנו במידת הסבלנות. לפעמים ללמדינו שסוף מעשה במחשבה תחילה. לפעמים הוא נותן לנו סימן במקום, פוגשים ידיד שכוח, עוזרים לעני וכדומה. לפעמים אלו דמעות או תפילה רצינית שהקב"ה כה חפץ לשמוע והיא לא עלתה על דל שפתינו מאז הימים הנוראים. אבל, זה אומר שיש לנו לעצור מידי פעם את מירוץ החיים, כדי לעשות את חשבון נפשינו אנו. מה הקב"ה רצה ממני, האם מלאתי את הציפיות. האם אני יכול לעשות יותר. האם הגשמתי את המשאבים שידוע שיש לי. את זה גם יש להנחיל לדורות הבאים. אין מקום וזמן מתאים יותר משולחן השבת. כאשר כל המשפחה מסיבה יחד לעבור על מה הקב"ה מצפה מאיתנו בזמן ובמקום הזה. אין ספק, כאשר מרגילים את בני הבית שאין פסיעה מקרית, בודאי בפיקוח עיניהם יראו חסדי ונפלאות השי"ת.

תפול לכם, על שם שנתחלקה בגורל נקראת חלוקה לשון נפילה, ומ"א אומר ע"י שהפיל הקב"ה שריהם של ע' אומות מן השמים וכפתן לפני משה אמר לו ראה איך זה עוד כח: רש"י מלמדינו ערך של מילה. הגם שיש לפרש פשוטו על הגורל (הפיל פור) אבל ההשתמשות בלשון נפילה יש גם משמעות פנימית. המסר לדור שלנו ברור. משה רבינו מרמז לנו על מוסרי התורה של הדור. רובץ עליהם חיוב ללמד את צעירי הצאן שכל ענייני אומות העולם, מושפלים. ואתה על במתימו תדרוך. במילים פשוטות, כל הבלי הזמן שאומות העולם נופלים לפניהם, אין בהם מאומה, אל לנו להקדיש זאת במחנינו. לא סרטים "כשרים", לא הופעות והאללת זמרים שונים ומשונים, המקרקרים עלי במות. לא אובססיביות של "נייעס" למיניהם ולא שאר חוקות הגויים אשר רבים חללים הפילה במחנינו. בעת שיובהר, שכל אלו הדברים וכל אביזריהם, הם הבל גמור, ע"י שהקב"ה הפיל, מפיל ופיל שריהם לפני משה רבינו (גואל ראשון הוא גואל אחרון) יראו שאין בהם כח מעבר לעשן כלה, מעשה תעתועים. ממילא יבואו לידבק בחיי עולם שנטע בתוכינו, בחיי תורה ועבודה וגמילות חסדים בצניעות שלא על מנת לקבל פירסום.

למטה יהודה וגו', כריך לדעת למה נסתנו מטה יהודה ומטה שמעון ומטה בנימין שלא הזכיר נשיא בהם, ואולי כי להיותם סמוכים לזכרון נשיא אחד נשיא אחד, מובן כי הם נשיאים, ומשלשה ואילך הופלג זכרון הנשיאות, והולך הכתוב לזכרו בכל אחד: וראיתי ב"ס רבינו ניסים גאון כי ביהודה לא הולך, כי ידוע כלב לנשיא, שמעון לא היה ראוי לנשיא, משום מעשה זמרי, בנימין אלידד זה אלדד, וכבר זכה לנבואה, והורדה היא לו לקרות נשיא, עד כאן: ואפשר עוד לומר, כי לא יחס נשיאות לכלב על יהודה משום כבוד מלכות שעומדת ממנו, וכמו כן

לצנימין משום שממנו מתחלת המלכות בישראל שהוא שאל איש ימיני, ושמעון טעמו נכון, כדברי גאון: האור החיים הקדוש בא ללמדנו גם ממילים חסרות שעל פי ההגיון היו צריכים להאמר, אם המילה חסירה יש מה לדרוש. הוי אומר כאשר לא נאמר במאן דהו נשיא יש מקום לדון האם הוא במדריגה נעלה יותר או חסר מן המעלה. המעניין הוא, שנשיא שבט אפרים קמואל בן שיפטן, הלא הוא מידד כמבואר במדרש רבה. עליו נאמר שהוא נשיא, וקשה שהרי חל עליו נבואה. ונלע"ד שכאן ניתן לפרש בשני פירושי רש"י ולא יספו (במדבר י"א כ"ה) שהתנבאו אותה הפעם ותו לא, נאמר כלפי מידד שנרשם לשמו נשיא. לפי הפירוש שלא פסקו מלהתנבאות ילך על אלידד בן כסלון. שמלמדינו עד כמה אלו ואלו דברי א-להים חיים.

ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה. אבל אינו חייב מיתה, כיון שלא הרגו במזיד. והדין הזה יורה שהלכ עקר האדם ועקר כל המצוות וכל העצירות, ועל כן הוא נענש בגלות ולא במיתה לפי שלא היה לבו בהסכמת הרליחה, ואין חיוב העונש במיתה עד שיהיו הגוף והלב משותפין באותה רליחה, הגוף בתנועתו והלב בכונתו, וכיון שלא הסכימו שניהם בכך גולה ואינו נהרג. וכן לענין המצוות הכל תלוי בלב, שאם עשה מצוה ולא נתכוון בה בלבד לעשותה לשם שמים אין לו שכר מזה, שיטרכך האדם שיתכוון במצוות לעשותה לשם שמים, וכן אמר דוד ע"ה ואשא כפי אל מצותיך אשר אהבתי, ונשיאות כפים הוא הכוונה, כענין שכתוב נשא לבבנו אל כפים: ואמרו במדרש מכה נפש בשגגה, דוקא בשגגה ולא בזדון, שאם הרג בזדון ואמר בשגגה הרגתי אין קולטין אותו, ואפילו נכנס למזבח מוליחין אותו משם והורגין אותו, שנאמר וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות, שכן מלינו ביוצא שנאמר בו ויחזק בקרנות המזבח, ומשם לקחוהו והרגו בניהו. ודין תורה להיות רולח בשגגה גולה, שכן מלינו באדם הראשון, זה שאמר הכתוב זכור רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה, אמר דוד, רבש"ע רחמיך וחסדיך הם על הרולח שאתה מכין לו ערי מקלט וגולה שם כיון שלא הרג במזיד ואינו ראוי למות, ואותן הרחמים מעולם הן, שכן עשית לאדם הראשון שהביא מיתה לכל הדורות ורחמת עליו להיותו גולה, שנאמר וישלחו ה' אלהים מגן עדן, וכתוב ויגרש את האדם, לכך נאמר זכור רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה: דברי רבינו בחיי פותחים פתח רחב להבין מהי חובת האדם בעולמו. והיא לב טהור. מתוך דבריו, מובן מאד הקשר של הרוצח בשגגה למות הכהן הגדול. כהן הגדול מסמל עבודה שבלב זו תפילה. הרוצח למרות מעשיו עדיין קשור בלב העבודה, היות שמוכח שבלבו לא הייה שום שנאה. שהרי שונא אינו גולה אפילו אם המעשה הייה בשוגג. כי לבו רע. אבל זה שלב טוב לו, לבו של מרכז עבודת הלב קשורה בלב. אבל, גולה שלבא לפומייה לא גליא. אין להסתפק בלב טוב בלבד, צריכים גם מעשים טובים. לא כאמרה, העיקר הלב. נכון, רחמנא ליבא בעי, אבל לא רק לב. צריכים גם מצוות מעשיות. קום עשה. כעת, אנחנו קרוב לאלפיים שנה מרוחקים אנו בגלות, כאשר אין כהן משרת שיחזירנו מערי מקלטינו אל משפחתינו ואחוזתינו. אין לומר נואש. העבודה שבלב יוכל להוציאנו מבור גלותינו. לחזק את העבודה שבלב. לא להתעסק בזמני תפילה וברכות בדבר זולת הנאמר בפה. לחשוב היטיב מה שאנחנו מוציאים מהפה. להוציא מהפה כמונה מעות. להכניס את כל עצמותינו לתוך תפילתינו. ממילא, השי"ת יזכרנו לטובה ברוב רחמיו וחסדיו וימהר ויחוש לגאלינו.